

POLYACSKÓ ORSOLYA

A FELSŐOKTATÁSBÓL A MUNKAERŐPIACRA

Elhelyezkedési tapasztalatok

A Diplomás Pályakövető Rendszer empirikus kutatási programjának keretében 2008 őszén fókuszcsoportos vizsgálatra került sor a hazai felsőoktatási intézmények végzettjei körében.¹ Az országos kérdőíves vizsgálatok előkészítését, a vizsgálati dimenziók operacionalizálását is szolgáló kvalitatív kutatás célja az volt, hogy megismerjük az egyetemi vagy főiskolai diplomát 1–2 éve megszerzett diplomások munkaerő-piaci, elhelyezkedési tapasztalatait és motivációit. Ezzel összefüggésben kiemelt területe volt a kutatásnak a karrierépítési stratégiák feltérképezése, továbbá az egyetemi, főiskolai tanulmányok értékelése a munkaerő-piaci tapasztalatok fényében, a felsőoktatási intézményben megszerzett tudás és képességek hasznosulása.

Az alábbiakban a fókuszcsoportok eredményei alapján a következő kérdéseket igyekszem körüljárni:

- A vizsgálatban részt vevők megítélése szerint mit ér a megszerzett diploma a munkaerő-piacon?
- Milyen stratégiákat alkalmaznak a frissdiplomások a munkakeresés és munkaerő-piaci érvényesülés során?
- Milyen munkára predesztinál egy adott képzési területen megszerzett diploma?

Karrierépítés – az első állomás: szakmai gyakorlat és munkavégzés a tanulmányok alatt

A munkaadók részéről sokat hangoztatott probléma, hogy a felsőoktatási intézményekből kilépők gyakorlati tudása nem megfelelő, a felsőoktatási intézmények túlzottan elméleti jellegű tudást adnak át a hallgatóiknak, melyet ők nem igazán tudnak átültetni a gyakorlatba. Noha számos képzési program része a kötelezően előírt szakmai gyakorlat, a munkaadók és munkaközvetítő cégek véleményét feltérképező kutatások arról tanúskodnak, hogy ez nem elegendő, a munkáltatók már az álláshirdetéseikben 2–3 éves szakmai gyakorlatot támasztanak követelményként, amivel a frissdiplomások csak ritkán rendelkezhetnek. Sok munkáltató nemcsak a

(1) Az eltérő regionális adottságok figyelembevétele érdekében egy fővárosi és két vidéki intézmény végzettjei kerültek a vizsgálatba: Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem (Budapest), Eötvös Lorand Tudományegyetem (Budapest), Széchenyi István Egyetem (Győr) és a Szegedi Tudományegyetem (Szeged). A fókuszcsoportos beszélgetések lebonyolítására, a legfontosabb mintavételi szempont alkalmazásával, képzésterületenként került sor, melyek a következők voltak (zárójelben a képzési terület rövidítése): agrár (AGR), bölcsészettudományi (BÖLCS), gazdaságtudományi (GAZD), informatikai (INFO), jogi és igazgatási (JOG), műszaki (MŰSZ), orvos- és egészségügyi (EÜ), pedagógusképzés (PED), társadalomtudományi (TÁRS), természettudományi (TERM). A fókuszcsoportos beszélgetésekből átvett idézeteknél a megfelelő képzési területek nevének fenti rövidítése olvasható, ahol ez szükséges, kiegészítve a megszólaló szakjának megnevezésével is. Fontos megjegyezni, hogy az orvos- és egészségügyi képzési terület fókuszcsoportjában az orvos szakok (általános orvos, fogorvos) végzettjei nem vettek részt, ebben a csoportban az egészségügyi főiskolai szakok képviseltették magukat. Ezt az orvosképzés sajátos rendszere indokolta: a végzett orvosok nagy számban vesznek részt rezidens képzésben, mely a munkaerőpiacra történő tényleges kilépésüket késlelteti.

A kutatás szakmai koordinálását az Educatio Kht.–OFIK Felsőoktatási Műhelyének munkatársai végezték. A vizsgálati személyek szervezésében a BME Diákközpontja, az ELTE Diáktanácsadó Iroda és Karrierközpontja, az SZTE Alma Mater és az SZE Karrier és Öregdiák Irodája vett részt.

szakmai tapasztalat hiányát, hanem általában a munkatapasztalat hiányát is kifogásolja, ami a munkakultúra elsajátítását és a munkahelyi alkalmazkodást nehezíti.²

A fókuszcsoportok vizsgálati eredményei ezzel szemben arról tanúskodnak, a diákok körében általános jelenség, hogy dolgoznak tanulmányaik alatt, így felmerülhet az a kérdés, hogy mennyire reális elvárásokat támasztanak a munkaadók a főiskolákról, egyetemekről kilépőkkel szemben. A fókuszcsoportok résztvevőinek nagy része beszámolt tanulmányok alatt, mellett végzett, a szakterületéhez kapcsolódó vagy egyéb munkavégzésről, amelyet utólag jó stratégiaként értékelnek a későbbi munkavállalás szempontjából. Visszatekintve úgy vélik, hogy az egyetem, főiskola mellett végzett munka nagy szerepet játszott a későbbi elhelyezkedés során, akár a céggel, szervezettel kialakított kapcsolat, akár a már megszerzett tapasztalat miatt.

Nagyon meghatározó volt az egyetem alatti munka, ugyanis az utolsó két és fél évben már dolgoztam... (MÚSZ)

... de hát nekem nincsen szakmai tapasztalatom, most végeztem el az egyetemet. És erre nem tudok mit mondani. ... viszont ott van tíz olyan ember, akinek van. ... ezt saját példából is megtapasztaltam, hogy nem volt igazából szakmába vágó tapasztalatom... De amíg az ember nem szerzi meg magának, addig, ha csak diplomája van, az semmire sem jó. (TÁRS, szociológia)

A szakterületen végzett munka arra is lehetőséget ad, hogy a hallgató tájékozódjon az általa választott szakterületről, megismerje a későbbi lehetőségeit még a tanulmányok alatt és eldöntesse, hogy valóban abba az irányba szeretne-e továbblépni.

Nem csak azért érdemes az egyetemi idő alatt elmenni a közigazgatás szakterületre vagy bárhova jelöltnek dolgozni, ahol valamilyen szinten jogi munkát végez az ember, hogy tudja, egyáltalán miről van szó, mert az idősebbek és a nagymamáink generációinak igazsága, hogy az élet és a tankönyv az baromira más. Nem más, de a másik végén kell megfogni a dolgokat. (JOG)

Az egyes szakok által kötelezően előírt szakmai gyakorlat mellett a cégek és egyéb intézmények által szervezett gyakornoki programok nemcsak a tapasztalatszerzés miatt kínálhatnak jó lehetőséget és előnyöket a hallgatóknak a későbbi elhelyezkedés szempontjából, hanem az ennek során kialakított kapcsolatok is segíthetik a diplomázás utáni munkavállalást. A tanulmányok melletti munkavégzés, noha sok esetben döntően a pénzkereset motiválja, nagyban elősegíti a munka világába történő átmenetet. Ezenkívül a munkáltatók pozitívként értékelik, ha a felvételiző önéletrajza arról tanúskodik, hogy a hallgató proaktívan kereste a szakmai tapasztalatszerzés különböző lehetőségeit.

Ha már a tanulmányok alatt sikerül elhelyezkedni, akkor nagy az esély arra, hogy a hallgató – amennyiben beválik – ott maradjon a cégnél, szervezetnél még mielőtt megszerezné a diplomáját vagy letenné az ahhoz szükséges nyelvvizsgát. Ez azonban azt a veszélyt rejti magában, hogy az ily módon bevált és tovább foglalkoztatott munkavállalók kitolják a diplomázás idejét, ami eredményezheti azt, hogy nem tudnak váltani vagy továbblépni, de akár azt is, hogy a még nem diplomázott munkavállaló úgy érezheti, hogy akár diploma nélkül is boldogul.

(2) Lásd az Universitas Press Kft. 2008-as kutatását munkaadók körében: Frissdiplomásokkal szemben támasztott munkaadói elvárások különös tekintettel az ELTE-n végzettekre. Készült az ELTE Karrier Központ megbízásából. Budapest, 2008.

Alattam járt 1–2 évvel egy fiú, akivel egy szobában dolgozom, neki nincs meg a diplomája és nem is lesz meg még egy ideig, mert két nyelvvizsga kell, neki meg egy sincs... Tehát azt mondta, lehet hogy egyáltalán nem fogja megcsinálni, mert ott van és semmi probléma nincsen. Szerintem, ha tovább akar na menni egy másik munkahelyre, akkor valószínű, hogy rákérdeznének, de nem biztos, hogy probléma lenne ebből. ... mert én már bent vagyok, de nem vennének fel, hogyha nem lenne diplomám. Tehát gyakornok lehet az ember, akár előre is mehet, mert nem kell a papír. De három év múlva rákérdeznének nálam is... (TÁRS)

... nekem is a személyes tapasztalatom, meg amit magam körül látok, hogy azt nézik, az ember mit tud, nem azt, vagy... kevésbé azt, hogy hol végzett egyáltalán. Nálunk rengeteg kollégám iskolás még... Rám csodálkoztak, hogy te suliba már nem is jársz? (MŰSZ)

A tanulmányok melletti munkatapasztalat-szerzés tehát visszatekintve jó stratégiának tűnik a későbbi munkahelyszerzés szempontjából, hiányának akadályozó volta minden szakterület esetében felmerült. A társadalomtudományi karon végzettek csoportjában kifejezetten szorgalmazták, hogy a felsőoktatási intézmény motiválja a diákokat a szakmai gyakorlat és tapasztalat megszerzésére.

Egyébként sokszor azt tanácsolják, hogy meg kell próbálni már az egyetem alatt, nem feltétlenül a saját szakterületeden. De mondjuk nekem is, ha elmentem volna innen, akkor előnyt jelentett volna, hogy már volt tapasztalatom, hogy van egy kötelező gyakorlat. (TÁRS)

... az egyetemen, hogy azt mondani, hogy kedves másodéves hallgatóim, menjetek el gyakornoki programokon szakmai tapasztalatot szerezni, mert ha nem csináljátok, akkor... (TÁRS)

Keményen azt mondani, hogy menjetek ki cégekhez szakmai gyakorlatot csinálni. És ne fél évet, hanem egy, két, három évet. (TÁRS)

Ennek igénye talán azért fogalmazódik meg markánsabban a társadalomtudományi területen végzettek körében, mivel ez a végzettség szerteágazó munkaerő-piaci utakat tesz lehetővé a képzés sokrétűsége miatt. Ám emiatt sokszor a munkaadók nincsenek tisztában a képzés tartalmával, és olykor maguk a végzett hallgatók is nehezebben tudják megfogalmazni saját szakmai identitásukat (ez leginkább a szociológus és az újabb képzésekre, pl. kulturális antropológia, és kevésbé a szociális munkás képzésre jellemző), és hogy mihez értenek.

... mellette valami szakmát tanuljal, mert én most azt gondolom, hogy a mai eszettel lehet, hogy először valami szakmát tanulnék és mellette még utána megcsinálnám az egyetemet. Vagy most is, ha kicsit megemberezném magam, akkor valami szakmát tanulnék. (TÁRS)

Az ELTE társadalomtudományi karán végzettek körében folytatott pályakövetéses vizsgálat eredményei is az iméntieket látszanak alátámasztani.³

Elhelyezkedési stratégiák

A tanulmányok alatti szakmai tapasztalatszerzés és munkavégzés egyik hozadéka a kapcsolati háló kialakítása. Ez azért is lényeges, mivel a fókuszcsoport résztvevőinek körében is általános vélemény, hogy ma Magyarországon leginkább kapcsolatokon, ismeretségeken keresztül lehet munkához jutni. A kapcsolati háló az álláskeresőknél azonban többféle módon játszhat szerepet (információszerzés álláslehetőségekről ismerősöktől, tanároktól stb.), de gyakran pe-

(3) Társadalomtudományi végzettséggel a munkaerőpiacon. A Kurt Lewin Alapítvány kutatási beszámolója.

goratív értelemmel párosul ez a stratégia: „Magyarország még mindig a barátok országa.” (MŰSZ) – fogalmazódott meg a legerősebb vélemény, és még akkor is negatív értelem társul hozzá, ha teljesítmény áll mögötte:

Hát engem most mindenki utáni fog, engem beajánlottak oda. A konzulensemét fölkereste az ottani főorvos, hogy tud-e ajánlani gyógytornászt, és a munkám alapján beajánlott oda. (EÜ)

Az egészségügyi karon végzetek esetében fogalmazódott meg a legerőteljesebben az ismeretségek szerepe az elhelyezkedésben, és ebben a csoportban számoltak be a legnagyobb nehézségekről is az elhelyezkedés, munkahelyváltás során. Ez azonban adódhat a csoport összetételéből, hiszen itt nagy számban voltak olyanok, akik már akár több tízéves munkatapasztalat után végezték el a főiskola valamelyik szakát (pl. a diplomás ápoló szakot), és jellemzően inkább negatívan befolyásolta elhelyezkedési, munkahelyváltási esélyeiket. Ugyanis diplomásként és a korábbi munkatapasztalat miatt magasabb bérkategóriába sorolták őket, és így egy erősen korlátozott munkalehetőségeket kínáló régióban egy zárt munkaerő-piaci területen hátrányba kerültek a frissen végzett diplomásokkal szemben.

Nekem ebben az esetben a diplomám ront, mert kategóriában magas a bérem, az éveimnél fogva... Nagyon sok a fiatal diplomás ápoló, főleg akik nappalin végeznek. Nem tudnak elhelyezkedni, hát nem engem fognak alkalmazni olyan helyen, mert a bérük az enyémhez képest jóval kevesebb. Egy kezdő bér az enyémhez képest. (EÜ)

És amit itt mondott más is, hogy idősebb, tapasztaltabb ápolókat nem is tudunk felvenni, mert egyszerűen nem tudjuk megfizetni... De nagyon szörnyű, hogy tényleg a szakképzett embereket nem tudjuk alkalmazni emiatt, hogy meghúzzák a (határt). Mert hogyha túl magas a bére, vagy sok pénzt kellene fizetni, akkor magas lenne a térítési díj, és akkor nem tudják fedezni, és az már nem jó. (EÜ)

A (szakmai) kapcsolatok fontossága más csoportoknál is hangsúlyt kapott, ám ezek tudatos építése a társadalomtudományi területen végzetek csoportjában fogalmazódott meg a legexplicitebben:

I1: Meg nagyon erősen kell nyomulni.

I2: Nagyon-nagyon.

I3: Én így eléggé proaktív voltam, tehát odamenni tanárhoz és nem az, hogy nyalsz, tehát ezen túl kell lépni, gimnáziumban nyalásnak hívták, itt meg ... utána kell menni a dolgoknak. (TÁRS)

Noha egyértelmű, hogy a kapcsolati háló, az ismeretségek és szakmai kapcsolatok nagyban segítik az elhelyezkedést, annak hangsúlyos szerepe azokon a képzési területeken fogalmazódott meg leginkább, pl. egészségügyi kar, amelyek esetében a legnagyobb nehézségekről számoltak be az elhelyezkedés kapcsán. A műszaki, gazdasági és jogi területeken végzetek beszámolója arra utaltak, hogy ezekkel a végzettségekkel viszonylag hamar és könnyen tudtak munkát találni a végzett hallgatók. A jogászok esetében fontos megjegyezni azonban, hogy a fókusz-csoport nagy része részt vett külföldi képzésben mint cserediák, vagy hosszabb ideig tartózkodott külföldön, amely során magas szintű nyelvtudásra tettek szert, továbbá posztgraduális tanulmányokról (LLM) is beszámoltak. Ezek vélhetően nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy az elhelyezkedés számukra nem jelentett gondot. A műszaki fókusz-csoport résztvevői jellemzően a szakterületükön tudtak elhelyezkedni, és jelenlegi munkájukat mint tapasztalatszerzési lehetőséget tekintik.

Kevesen számoltak be arról, hogy munkaközvetítő irodák segítségét vették volna igénybe az álláskeresés során, az új helyre jelentkezők jellemzően közvetlenül álláshirdetésekre jelentkeztek. Ennek során számos stratégiát alkalmaztak, kezdve az önéletrajz tömeges kiküldözgetésétől az időzítés megválasztásáig:

És szerencsés voltam, mert miután végeztem, igazából rá egy hónapra elkezdtem dolgozni egy informatikai cégnél. És hát szerintem az probléma is, hogy amikor végeznek, akkor elkezdik tolni az önéletrajzokat mindenfelé, de ugye akkor végez egyszerre a rengeteg ember, dömping van. És ezt próbáltuk kiküszöbölni, mert előtte fél évvel kezdtük el ezeket kiküldözgetni. (TERM)

Egy szociológus végzettségű résztvevő sajátos stratégiát alkalmazott a munkakeresés során:

Azért az érdekes szerintem, hogy aki hideg megkeresésre behívott, az egy külföldi cég volt, meg mondtad, hogy előtte hónapokig szőnyegbombáztad a magyar munkaerőpiacot és nem volt nagyon semmi. (TÁRS)

Igen. Mert ennyi volt. Egy egyszerű kiscsávó, gondolkodtam, mi az, ami egyedivé tesz, ami kiemel a futószalagon legyártott szociológusok közül? És rájöttem, hogy itthon semmi, vagy legalábbis nagyon kevés, annyi, amennyi nem elég ahhoz, hogy ez így működjön. És akkor jött az ötlet, hogy külföldön lehet, hogy számít valamit, hogy én tudok magyarul. És akkor elkezdtem olyan munkalehetőségeket keresni, ahol a magyar nyelv az elvárás. (TÁRS)

Majdnem mindegyik csoportban beszámoltak rövidebb munkanélküli, munkakeresési periódusról a végzés után, de a beszélgetések idejében egy résztvevő kivételével mindenki dolgozott. Ebben a már említett szakmai gyakorlatok és korábbi munkavégzés is szerepet játszhatott.

Főiskolai és egyetemi szintű műszaki diploma

Mivel ezen a területen kiemelten fontos a gyakorlat szerepe, ezért megfogalmazódott az a felvetés, hogy esetleg jobban jár az, aki főiskolán szerez diplomát. Így hamarabb kikerülvén a felsőoktatásból a munkaerőpiacra, előnyben vannak ezen a téren az egyetemi tanulmányokat folytatókkal szemben: mire utóbbiak kikerülnek a munkaerőpiacra, előbbieket már nagyobb szakmai tapasztalatra tettek szert. Úgy tűnik, mintha a gyakorlat és szakmai tapasztalat háttérbe szorítaná az egyetemi diploma meglétének tényét vagy akár a felsőoktatási intézmény típusának kérdését (egyetem vagy főiskola).

... másrészt azt vettem észre, hogy aki főiskolán végzett – én még ráhúztam egy évet az egyetemre, tehát így lett belőle hat –, tehát befejezte 3–4 év alatt, nem tudom, volt 2–3 év előnye, engem is tapasztalat nélkül vettek föl, gondolom őt is tapasztalat nélkül vették föl, mert az a lényeg, hogy betanuld azt a dolgot, és ott volt két év előny... (MŰSZ)

Nekem is az a személyes tapasztalatom, meg amit magam körül látok, hogy azt nézik, az ember mit tud, nem azt, vagy ... kevésbé azt, hogy hol végzett. (MŰSZ)

Megfogalmazódik az is, hogy a főiskola talán gyakorlatiasabb tudást ad, de az a tény, hogy valaki egyetemre megy, több motivációt is jelez, amit a munkaadók is elismernek és értékelnek. Az egyetembe fektetett idő, energia a későbbiek során térül meg azáltal, hogy magasabb beosztást és magasabb fizetést hoz. Az elhelyezkedésnél tehát a gyakorlat nagyon sokat számít, a későbbiek során az egyetemi diploma jelzi az ambíciókat és nagyobb megtérüléssel jár, a fókuszcsoporthoz tartozó résztvevőinek véleménye szerint.

Az egyetem első éveiben mindenki elmondja azt, hogy nem fogsz jobban keresni az első 5–10 évben, mint egy főiskolai diplomával. Később viszont ki fog jönni az a különbség, hogy te egyetemet végeztél...öt év múlva, amikor már gyakorlat van a hátad mögött, és te egyetemet végeztél, akkor te jobb pozíciókat tölthetsz be, pl. ha vezető tervező vagyok, sokkal több pénzt fogok megkeresni, mint így, mint most, hogy szó szerint bérrajzoló vagyok. (MŰSZ)

Effektíve nem azzal leszel több, hogy többet tanultál, hanem azzal, hogy te azt végezted el, és úgy végezted el. Teljesen mindegy, hogy hányasra, senki nem fogja megkérdezni, hanem azt fogják nézni, hogy te azt végig tudtad küzdeni, talpraesettebb vagy, elvileg jobban tudod, én azt mondom, hogy a gyakorlati részét a főiskolán jobban megtanultam.... Mindig taposni kell. Mindig fölfelé kell hajtani... Igenis tovább kell lépni. (MŰSZ)

Amiatt, mert te egyetemet tudtál végezni és nem a főiskolát végezted el, abból azt is leszűrték, hogy már akkor volt rá igényed. Teljesen mindegy, hogy hányasra, senki nem fogja megkérdezni... Hogy te egyetemet végeztél nem az első fizetésedből fogják észrevenni, hanem 5–10 év múlva, amikor te tudod ellátni a vezető tervezői kört, a komolyabb beosztásokat el fogod tudni látni. (MŰSZ)

Ez a vélekedés ellentmond a második FIDÉV-kutatás⁴ eredményeinek, amelyekből az derült ki, hogy a képzés szintje csak a munkavállalás elején, mintegy szűrőként játszik szerepet, a későbbiekben, a tapasztalatok megszerzése után a munkaadók nem tesznek különbséget a főiskolát és egyetemet végzett munkavállalók között és munkaerő-piaci értékük azonos lesz.

Karrierépítés – az első munkahely

Az is kiderült, hogy általában a frissen végzettek számára az első munkahely és állás alapvetően a tapasztalatszerzést szolgálja, alkalom arra, hogy kipróbálják magukat és felmérjék lehetőségeiket, kilátásaikat és képességeiket.

Az ember feltérképezi az erőviszonyokat és egy év kell, hogy tisztán lássa, hogy mik az előrelépési lehetőségek, mik azok a pontok, amiket meg lehet ragadni... (GAZD)

Úgy gondolom, hogy mivel ez az első főállású munkahelyem, kell egy pár év, míg begyűjtök tapasztalatokat, hogy érdemben tudjak továbblépni, vagy váltani. Érdemes lenne 2 évet eltölteni. (GAZD)

... itt leszek két évet, aztán... Maradok ebben a munkakörben, aztán elmegyek máshova, hogy ha itt a cégen belül nem lehet váltani. A gyártósornak több része van... engem az egész érdekel, de most csak egy részével tudok foglalkozni, akkor a másik részét is meg tudom tanulni, a két évben, amit jó eséllyel eltöltök itt, és akkor egy vezető pozíciót meg kéne pályázni, ha mindenben van tapasztalatom, rálátásom. (MŰSZ)

Az első munka tehát sok esetben inkább egy „ugródeszka”, ahonnan a megszerzett tapasztalatok révén már egy magasabb pozícióra, jobban fizetett állásra is nagyobb eséllyel lehet pályázni. A fókuszcsoporton résztvevők zömében 2006-ban diplomáztak, sokaknál fel is merült a váltás.

(4) Galasi Péter – Timár János: *Jelentés a felsőoktatási intézményekben 1996-ban végzettek kísérleti követéses vizsgálatának második hullámáról*. 1998., FIDÉV, Budapest, BKE Emberi Erőforrások Tanszék

...Úgyhogy most egy külföldi cégnél dolgozom, pontosabban egy külföldi cégnek a leányvállalata. Ezt is igazából ugródeszkanak szánom, tehát munkatapasztalat. Igazából a dolgokat úgyis itt tanulom meg. Az egy dolog, hogy mit tanultunk az iskolában. Kijövök, és akkor újból lehet kezdeni a tanulást a munkahelyen. Úgyhogy az első munkahely erre jó. (TERM)

Úgy tűnik ezek alapján, hogy a friss diplomások nem támasztanak túlzott elvárásokat az első munkahellyel kapcsolatban, a karrierépítésben fokozatosságra törekszenek és nem törnek rögtön a „csúcsra”. Ez némileg árnyalja a már korábban hivatkozott, az Universitas Press Kft. által végzett kutatás egyik megfigyelését, mely szerint a munkaadók gyakran panaszkodnak a friss diplomások túlzott önértékelésére, valamint diplomájuk túlzott értékelésére, amelyek a munkával kapcsolatos irreális elvárásokat eredményeznek.

Diplomával a munkaerőpiacon

Milyen munkára, milyen munkakör betöltésére predesztinál a diploma? Ez a kérdés elsősorban a bölcsészkaron, társadalomtudományi területen és a természettudományos képzésben részt vettek esetében merül fel leginkább. A műszaki, egészségügyi és jogi pályák zárt munkaerő-piaci területnek számítanak, tehát a szakirányú feladatok elvégzéséhez szakirányú diploma szükséges. Az előbbieken említettük, hogy a műszaki képzést elvégzők jellemzően a szakmájukban tudtak elhelyezkedni, az egészségügyi végzettségűek is a szakterületen dolgoznak.

A bölcsész és a társadalomtudományi végzettségek köztudottan sokféle elhelyezkedési lehetőséget kínálnak, mivel olyan kompetenciákat adnak át, amelyek jól hasznosíthatók vagy konvertálhatók a munkaerőpiacon, és amelyek jól érvényesülnek a gazdasági-társadalmi környezetben. Emiatt azoknál, akik nem a tanári pályát választották, sokféle karrierút áll nyitva. (Természetesen az egyes szakok tekintetében vannak különbségek, így például egy könyvtár szakos diploma sokkal specifikusabb, körülhatárolhatóbb képzettséget jelez, mint például a magyar vagy történelem diploma.) Ezzel tisztában vannak azok a hallgatók, akik ilyen szakterületen végeznek:

Beadtam [az önéletrajzomat] mindenféle call centerekbe, könyvtárakba, múzeumokba, ami picit is valamit kötődik a diplomámhoz. (BÖLCS)

Nem egy bölcsész világ. Bölcsészvilág is, meg nem is, tehát nagyon sok mindent kell megoldani. Nyelvtudásomat tudom hasznosítani. Udvariassági protokollok, találkozók. Ezekhez néha a politológia jól jön, de nem direktbe. Egyébként a másik része nem bölcsészvilág, vagy nem intellektuális világ. (BÖLCS)

Az, hogy mit lehet kezdeni diplomával a munkaerőpiacon, a természettudományi karon végzetek esetében is felmerül, annál is inkább, mert körükben kifejezetten megfogalmazódott az a vélemény, hogy az ide jelentkezők jellemzően nem tanári pályára készülnek. Ebben szerepet játszhat egyrészt, hogy számukra a kutatói és tanári pályákon kívül már a versenyszférában is sokféle álláslehetőséget kínálnak, de utaltak a természettudományi tanári pálya alacsony presztízsére is.

...én azt látom az ismerőseim körében, hogy aki egyetem alatt nem kezdett el valamivel foglalkozni, valamit dolgozni harmadévből, aki nem kezdett el akkor utánanézni, az nehezen talált állást. Még úgy is, hogy az informatika keresett munka, és hát elég sokan tanári pályára kényszerültek, pedig nem akartak tanítani. (INFO)

Olyan ember megy biológusnak, akit érdekel a téma, és akkor azt mondja, hogy legalább olyanl szerezem meg a diplomámat, ami érdekel, kapcsolódik az életemhez ... Vagy egyéb dolgok, természetvédelem, ami miatt szeretnék az emberek biológusok lenni... mikor egyszerűen csak azt mondja, hogy van egy diplomám, élveztem az egyetemet, lehet, hogy hét vagy nyolc év alatt végeztem el, de elvégeztem. És most keresek egy állást, ahova kell felsőfokú végzettség. Gyakorlatilag le van tudva, automatikusan bele van kódolva, hogy ő most új életet fog kezdeni. (TERM)

Megkérdezték most szeptemberben az elsősöket, hogy ki akar tanár lenni, mert nincs külön biológianár szak, hanem elméletileg közülük lesznek, akik jelentkezhetnek. Két ember rakta fel a kezét. (TERM)

Bekerültem az egyetemre, mert én Romániából jöttem és ott nincsen tanár szak. Nem tudtam, hogy mi az a tanár szak. Tehát véletlenül lettem tanár. Ezt már többször elmondtam. De azt tudom, hogy az akkori felsőévesek mondtak nekünk statisztikákat, hogy az odajáró emberek körülbelül 80%-a nem lesz tanár. Elhelyezkedik más területen. (TERM)

Noha nyitva áll a lehetőség arra, hogy más területen helyezkedjenek el, azonban azokon más szakterület diplomásaival fel kell venniük a versenyt és az a percepció, hogy ha a bölcsész végzettségükkel kell versenyezniük, akkor a munkaadók utóbbiakat részesítik előnyben. Az iménti vélemény kiegészítéseként hangzott el a következő mondat egy másik résztvevőtől:

Csak ezzel az a gond, hogy a biológust kevésbé veszik figyelembe, mint mondjuk a bölcsész végzettségűt. (TERM)

És a HR-es kollégákat is ismerem, és meglepődve tapasztaltam, hogy egyszerűen nincsenek képben arról, hogy egy bölcsész és természettudományi végzettségű embernek milyen kvalitásai vannak. Milyen szakmai tapasztalatot szerez. Ránézett, amikor felvételiztetett, hogy statisztikából hogy állunk. (x) csak egy bölcsész képes erre. (TERM)

A bölcsészeknél és a pedagógia karon végzett hallgatók esetében jellemzőbb, mint a természettudományi karon végzetek esetében, hogy diplomázás után tanárként szeretnének elhelyezkedni. Esetükben az álláslehetőségek hiánya vagy pénzügyi megfontolások szabnak gátat ilyen irányú elképzeléseiknek.

Egyéb szempontok

Külföldi munkatapasztalatról csak elvétve hallottunk, ám ennek oka lehet, hogy az inkább a tanulmányok után jellemző a fiatalokra, így nagy valószínűséggel a vizsgálat idejében is sokan tartózkodtak külföldön – erre a vizsgálat résztvevői saját ismerősi körükből is több példát hoztak – akik természetesen nem tudtak jelen lenni a fókuszcsoportokon. Mindazonáltal a külföldi munkatapasztalat egyértelműen elősegítette az elhelyezkedést.

Ez megmarad külföldi szakmai tapasztalatként, ahol aktívan használtam az angolnyelv tudást ... és ezért is vettem fel ide... Tehát ha nem lenne ott a papíromban, hogy én folyékonyan beszélek angolul, akkor lehet, hogy föl se vesznék... (TÁRS)

Külföldi munkavállalásra irányuló tervek és motivációk, körvonalazatlanul ugyan, de felbukkantak a csoportokban. Ezek háttérében elsősorban anyagi megfontolások húzódnak, de a nyelvtanulás is megjelenik mint fontos motiváció, mely utóbbi az itthoni elhelyezkedés szempontjából is kiemelten fontos. A természettudományi és műszaki diplomával rendelkező vég-

zetteknel már csak azért is különösen fontos a jó nyelvtudás, mivel esetükben preferált célként jelenik meg az elhelyezkedés a multinacionális vállalatoknál, ehhez pedig elengedhetetlen egy idegen nyelv, elsősorban az angol, magas szintű ismerete.

Az újabb diploma, kiegészítő egyetemi képzés vagy a doktori fokozat megszerzésének lehetősége minden szakterületen megjelenik mint a munkaerő-piaci pozíciót javító stratégia vagy mint az aktuális, szakmai fejlődést nem nyújtó munkára adott válasz. Ez jelenthet rövid távú vagy hosszabb távú szakmai stratégiát.

Igen, mert mindenkinél én is ezt tapasztalom, hogy most lett végre pihé. ... lehet, hogy majd egyszer, de most nem lenne türelmem újra nekiállni. Lehet, hogy pár év múlva igen, de most mindenképp pihenjük ki az elmúlt éveket. (GAZD)

Összefoglalás

Az iskolából a munkaerőpiacra történő átmenet még a diploma megszerzése előtt, már a tanulmányok alatt megkezdődik a szakmai gyakorlatok és az iskola melletti munkavégzés révén. Az egyetemi, főiskolai tanulmányok melletti munkavégzés elterjedt és hatékony stratégia, az általa megszerzhető kapcsolati tőke és szakmai tapasztalat miatt. Fontos szerepet tulajdonítanak az ismeretségeknek az elhelyezkedésben, a kapcsolati tőke, az ismeretségek szerepe említődnek meg elsőként arra a kérdésre, hogy mi számít leginkább az elhelyezkedésben, a kompetenciák, szaktudás – feltehetően evidens voltuk miatt – nem merülnek fel azonnal. A diplomaszerezés utáni első munkahely mintegy ugródeszkaként funkcionál, amely lehetőséget ad a munka világának megismerésére, szakmai tapasztalatszerzésre és tanulásra, ami a későbbiekben magasabb pozíciók megszerzését készítheti elő. A nyílt és félig nyitott szakterületekre képző szakok sokféle karrierutat kínálnak a hallgatóknak a képzés szerteágazó volta és az elsajátítható, a munkaerőpiacon jól adaptálható kompetenciák révén. Ugyanakkor a végzett hallgatók számára is nehezebbé teszi az eligazodást, és elbizonytalaníthatja őket diplomájuk használhatóságát és értékét illetően.

